

Vier vlaggen uit het 17de eeuwse Friesland in 's werelds oudste vlaggeboek

Italiaans handschrift bevindt zich in Amerikaanse bibliotheek

De wapen- en vlaggekundige staat soms voor de wonderlijkste en meest verrassende ontdekkingen. In 1955 werd met een rapport voor het Genealogysk Wurförbân van de Fryske Akademy een veeljarige studie afgesloten naar vlaggen van Friese eilanden, dorpen en steden. Sedert kwamen er nog de nieuwe vlaggen van Wonseradeel en Het Bildt bij, terwijl ook de Sneker gemeentevlag door het officium als zodanig is erkend. Op deze manier waren er tot voor kort — behalve de „Fryske Flagge” — 23 gemeenschappen in Friesland met een „eigen vlag.” Door de ontdekking van een oud vlaggeboek uit het midden van de 17de eeuw is nu het tweede dozijn volgemaakt.

Bij het onderzoek naar de geschiedenis van vlaggen in Friesland zijn meer dan 600 bronnen geraadpleegd, waarvan uiteindelijk slechts 29 gegevens en afbeeldingen bevatten. Daar was natuurlijk ook bij de oudst bekende gedrukte bron in Nederland: een atlas uit 1675 van Vader en Zoon Danckerts, zowel als het bekende handschrift uit het Leeuwarder Gemeente-archief van de Dokkumer Gerrit Hesman, uit 1708.

Officieel zijn tegenwoordig nog (of: weer) in gebruik het dundoek van Ameland, Schiermonnikoog, Vlieland, Dokkum, Leeuwarden, Sneek, terwijl de vlaggen van Bildtzijl en Oude Leije werden verzinnebeeld in de kleuren van de nieuwe Bildtvlag. Bolswards vlag werd geheel gewijzigd en meer in overeenstemming gebracht met het historische recht om de Duitse Hanzevlag te voeren, terwijl de vlag van Wonseradeel werd gereconstrueerd, onder meer met behulp van het gemeentewapen en een oud wapenzegel.

Vlaggen en wapens

Vlaggen en wapens van gemeenschappen — tegenwoordig kan men spreken van publiekrechtelijke lichamen — staan in nauw onderling verband met elkaar. Vermoedelijk zal oorspronkelijk eerst een algemeen kenmerkend symbool zijn aanvaard, waaronder zich de volgelingen van de ridder, de burgers van een stad of de bewoners van een gewest hebben geschaard. Dit symbool werd op alles geplaatst, wat met de collectiviteit samenhangt: harnas, paardedek, trommels, zegel, stadhuis, burgemeestersketen. Ook op wapenschild en vlag, vaandel en wimpel kreeg het kenteken een plaats. Dit wapenschild kreeg een kleur als het zinnebeeld van metaal (goud of zilver), een metaal als dit gekleurd (rood, blauw, zwart, of groen) was. Het vlaggedoek werd in overeenstemming gebracht met de kleur van het wapenschild, waarbij goud en zilver respectievelijk als geel en wit zijn voorgesteld.

Een mooi voorbeeld voor Friesland van een dergelijke „wapenvlag” of beter: **kentekenvlag** — waarop men dus een zuiver beeld van het wapen terugvindt — is de Fryske Flagge met de schuin-balken en de harten pompeblèden.

Voor een veelvuldiger gebruik van wimpels en vlaggen was de uitbeelding van het kenteken daarop natuurlijk wel draal te omslachtig en te kostbaar. Vandaar, dat naast de kentekenvlaggen wel dra vlaggen en wimpels verschenen, die in de kleuren zowel het wapenschild als het kenteken van het wapen verzinnebeelden. Er ontstonden zo kleurenvlaggen: met horizontale banen (gebalkt: rood-wit-blauw), met vertikale banen (gepaald: de Franse tricolore), met blokken (geschaakt: Zevenwouden) en diverse combinaties daarvan.

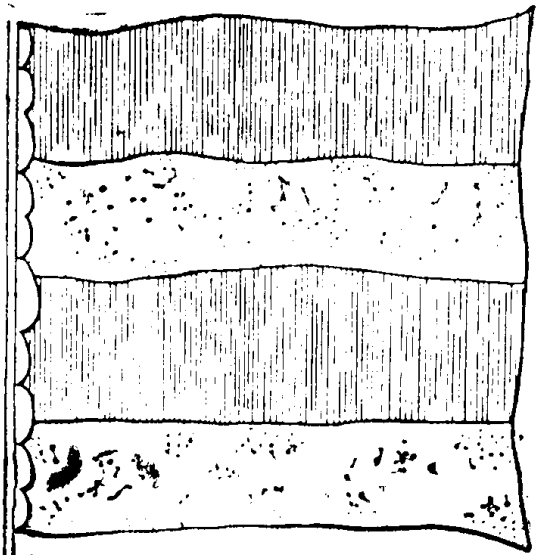
Kleurenvlaggen wonnen

In de praktijk hebben natuurlijk de kleurenvlaggen het gewonnen. Ze zijn eenvoudig door partikulieren te maken, fabrieksmatig kunnen ze goedkoop gedrukt worden en zelfs van nylon is de aanmaak billijk.

Geheel in overeenstemming dus met deze historische groei is enkele jaren geleden door de Hoge Raad van Adel, met prae-advies van de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, aan alle publiekrechtelijke lichamen in Nederland aanbevolen, als „gemeentevlag” eventueel slechts zodanige vlaggen officieel vast te stellen, die onder de aanduiding „kleurenvlag” vallen. (De vlaggen van Wonseradeel en Het Bildt bijvoorbeeld werden geheel ontworpen volgens deze overheidsadviezen en derhalve ook goedgekeurd door de Hoge Raad van Adel).

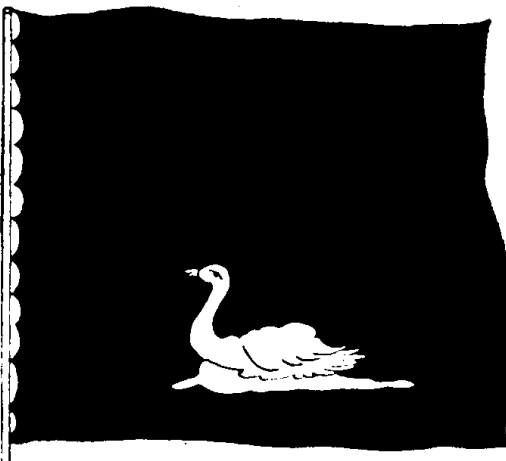
Strikt is dit natuurlijk niet door te voeren: het zou tot de consequentie kunnen leiden, dat een „goede” Fryske Flagge zou zijn... drie horizontale of vertikale banen in de kleuren rood-wit-blauw!

Men mag het dus zó stellen, dat ieder publiekrechtelijk lichaam, dat in het bezit is van een wapen óók en automatisch een kentekenvlag bezit (die bijvoorbeeld

De kleurenvlag van Stavoren.

(Advertentie I.M.)

Het zwaantje op het zwarte dundoek van Molkwerum.

in de raadzaal van gemeenten een plaats behoort te hebben), terwijl daarnaast het wenselijk werd (en wordt) geacht een eenvoudige kleurenvlag als (bijvoorbeeld) Gemeentevlag vast te stellen.

De oudste vlaggebron

Deze inleiding ladden we nodig om de waarde aan te tonen van het handschrift, dat onlangs voor Nederland werd her-ontdekt, namelijk de oudste verzameling vlaggetekeningen (gekleurd nog wel!) ter wereld.

In de John Carter Brown Library, in Providence (Ver. Staten) is een boek van 78 bladen terecht gekomen, dat werd samengesteld door een anonieme Napolitaan uit de tijd rond 1650. Op het titelblad leest men:

„Bandiere usate in mare da diverse nazioni sopra i legni da guerra e mercantili”.

Op dit handschrift werden wij gewezen door de internationaal vermaarde vlaggedeskundige Karl Fachinger, die zelf weer op Friesland was geattendeerd door de verschijning van het rapport over de Fryske Flagge, vanwege de Fryske Akademy.

Voor zover is na te gaan, moet de tekenaar zijn vlaggen naar eigen aanschouwing afgebeeld hebben. Er zijn geen oudere bronnen bekend, terwijl bovendien aan de hand van de vlaggen een reis in logische volgorde is te maken. Opvallend is het, dat van de 78 vlaggen die de Napolitaan ons overleverde, er niet minder dan 21 uit Nederland afkomstig zijn. Daaronder vindt men de vlaggen van Molkwerum, Stavoren, Joure, Hindeloopen.

Vier vlaggen uit Friesland's Zuidwesthoek dus, bewaard in het oudst bekende vlaggeboek, opgeborgen in een noord-amerikaanse bibliotheek en in 1650 getekend door een onbekende Napolitaan!

Het is jammer, dat fotografische weergave door de vage kleuren en minder duidelijk beeld oplevert, zodat wij moeten volstaan met een moderne weergave van het vlaggebeeld.

Molkwerum: kleine vergissing

Het is op zichzelf niet van humor ontbloot, dat de Napolitaan de enige fout die hij in het vlaggeboek heeft kunnen maken, nu juist zó heeft gemaakt, dat kenners van de vlaggen in Friesland even moeten glimlachen. Overbekend is immers het „spreukje”

„In swantsje yn 't swart Sit de Molkwarders yn 't hart!”

Welnu, onder een keurige, geheel zwarte vlag, met een zweemmende witte zwaan, staat te lezen: „Di Vuorcoom in Frislanda!” (Workum in Friesland).

Het zal — dunkt ons — wel zó zijn geweest, dat bij het verblijf van de Napolitaan in Medemblik een Workumer schipper onder Molkwarder vlag heeft gevaren.

Overigens is het van belang, dat hier nu werkelijk een zwart dundoek is overgeleverd: in het vlaggerapport van 1955 moesten wij nog schrijven „Blau, mei in rinnende swan fan wyt mei giele bek en poaten. It blau moat al, krekt allyk as by it wapen, dúnker fan kleur wêze.”

„Di Stavorne in Frislanda”

De meeste bronnen geven voor Stavoren een vlag van blauw, waarop twee gekruiste abtstaven van geel (reeds in 1695). Naast deze kentekenvlag heeft de Dokkumer Hesman een vlag in twee banen rood en geel. Een verduubeling van deze gebalkte vlag — eventueel dus in deze stad als „gemeentevlag” vast te leggen — brengt ons onderhavige

Hindelooper vogelmotief in de volkskunst.

vlaggeboek met vier banen rood-geel-rood-geel.

„De Jouwer”

Een tot nu toe geheel onbekende vlag wordt voor Joure vastgelegd. Een kleurenvlag met drie banen rood-wit-blauw draagt in het wit een wapenschild gedeeld van wit en zwart, met in het wit drie korenaren. Kennelijk hebben we hier dus te doen met een oude (ook de oudste) weergave van het sprekende wapen van de Vlekke. Het meest bekend is wel dit wapen zoals het o.a. op tabakzakken voorkomt, n.l. met een schoof haver (hjouwer) en aan weerszijden paalsgewijs drie eikels.

Aangezien het Jouwster wapen nimmer officieel is erkend en een diepergaand onderzoek daarnaar nog op zich laat wachten, lijkt het voorshands aannemelijk, dat de vlaggetekening van 1650 een vereenvoudigd wapen afbeeldt.

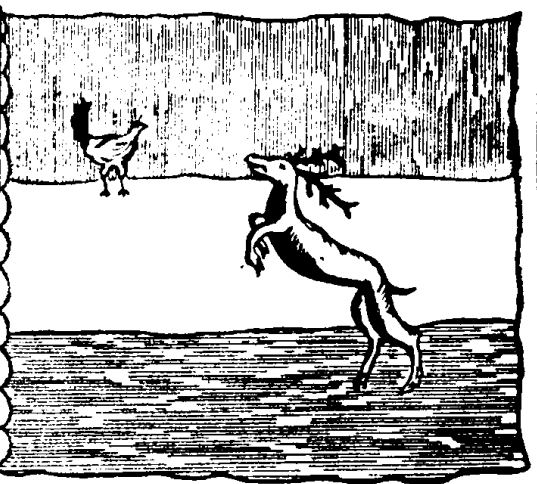
Hindeloopen

Als Hindelooper vlag geeft Hesman een vierbanige in de kleuren groen-geel-groen-geel. Deze kleurenvlag heeft kennelijk niets te maken met het gemeentewapen, dat immers een rode hinde op groene grasgrond met een zilveren schild vertoont (rood-groen-wit dus).

Maar wat laat onze Napolitaan nu in 1650 zien? De vlag D'Hinlopen is bij hem gebalkt van rood-wit en blauw, met over het wit, gedeeltelijk ook over het rood en blauw, een springend hert, in wit en zwart. Bovendien staat er in het kanton een wit-en-rode vogel. Het hert is duidelijk het wapenteken van Hindeloopen. Maar wat moet dat vogeltje daar...?

Eigenlijk is dat niet zo heel erg moeilijk: wie de Hindelooper volkskunst kent, weet dat er steeds weer (en vaak in dezelfde karakteristieke houding) een vogel voorkomt op deze Hindelooper meubelen. We durven dan ook gerust de mening uit te spreken, dat in Hindeloopen naast het „sprekende” kenteken van de lopende hinde een geheel eigen en karakteristiek kenteken heeft bestaan: een vogel.

Op een vast te stellen officiële gemeentevlag van Hindeloopen mag dan naar onze mening deze vogel zeker niet ont-

Hert en vogel in de Hindelooper vlag.

breken. In het wapen is geen plaats, maar behalve een eventuele kleurenvlag mag men toch ook het bestaan toelaten van een Hindelooper vlag-met-de-vogel.

Vlaggen officieel

Wellicht, dat deze vondst opnieuw de aandacht van de gemeentebesturen eens kan vestigen op de mogelijkheid die er bestaat, „hun” gemeente van een eigen vlag te voorzien. De historische vlaggen kunnen met het nodige gezag als „bewezen” ter erkenning worden voorgelegd aan de Gemeenteraad. Gemeenschappen, waar men van mag verwachten, dat er eens een vlag is geweest (de Lemmer, Makkum, IJlst), kunnen daarnaar een onderzoek doen instellen. Andere gemeenten winnen bij ter zake deskundigen advies in voor de samenstelling van een gemeentevlag (alle Friese gemeenten hebben een wapen — dus een kentekenvlag —, maar dus ook een kleurenvlag, waarvan vorm en samenstelling volgens vaste heraldieks regels bestemd zijn). Het advieslichaam, dat de Fryske Akademy hiervoor in het leven riep, de Fryske Risjaar Heraldyk, zal zeker met de nodige deskundigheid en voortvarendheid van advies willen dienen.

B. J. SIERKSMA—ZEEFF.

Werkloosheid in

In maart daalde het aantal werkloze mannen van 37.195 tot 28.571, terwijl de bezetting van de aanvullende werken afnam van 17.968 tot 15.678. De totale geregistreerde arbeidsreserve daalde hierdoor van 55.163 met 10.914 tot 44.249.

Maart geeft gewoonlijk een grotere daling te zien, maar door de gunstige weersomstandigheden werden de werkzaamheden vroeg begonnen, waardoor zij over een langere periode konden worden gespreid en grotendeels uitgevoerd met het vaste personeel. Voorts werd in enkele bedrijfstakken een zekere mate van terughoudendheid geconstateerd bij het aantrekken van personeel, hetgeen toe te schrijven aan de invloed van de bestedingsbeperking. Niettemin lag de geregistreerde arbeidsreserve dit jaar